

VÆKST

HEDESELSKABETS TIDSSKRIFT 2/2015
Få baggrund og reportager om natur, miljø og energi

Innovation

Kære læser, kære medlem af Hedeselskabet

Mange af jer har hørt historien før – den om Dalgas. Om den fremsynede oberstløjtnant, der i 1866 stiftede Hedeselskabet på et hotel i Aarhus med ønsket om at hjælpe de jyske bønder med at forvandle den stride, forblæste hede til frugtbar landbrugsjord. Dalgas satte sammen med en række innovative mænd gang i en udvikling, som var med til at skabe det Danmark, vi kender i dag.

Hedeselskabet har gennem de seneste 149 år båret denne innovationskraft videre ind i fremtiden og tager fortsat del i samfundet omkring os med en førende position inden for natur, miljø og energi.

For at kunne realisere vores og dermed også Dalgas' værdier, er vores forening og medlemmer afgørende. Derfor blev der i efteråret 2014 sat gang i et projekt for blandt andet at øge kendskabet til Hedeselskabet. Et af resultaterne har du i hænderne. Vækst i nyt udseende. Måske vil du også opleve, at emnerne bliver behandlet lidt anderledes, men vores mål er stadig at udgive et tidsskrift skrevet til personer med en bred, faglig interesse for arbejdet med natur, miljø og energi.

I efteråret spurgte vi dig og resten af vores læserskare, hvad I mener. Siden da har vi været i maskinrummet for at lave et 'nyt' tidsskrift, som vi håber, at du vil sætte pris på og måske endda anbefale til din nabo.

Dette nummer bearbejder begrebet 'innovation', og du kan blandt andet møde Søren Hermansen, direktør for Samsø Energiakademi, han var gæstetaler på årsmødet for Hedeselskabets repræsentantskab den 27. april. Du bliver præsenteret for de nye medlemmer af repræsentantskabet, og du får et indblik i, hvad et årsmøde egentlig går ud på.

Derudover har vi besøgt en række projekter og interviewet både eksperter og praktikere om innovation, og endnu vigtigere hvordan innovation bevæger sig fra vidtløftige visioner til bæredygtige projekter.

Vi har glædet os til at præsentere det nye Vækst – vi håber, at du vil læse det med lige så stor glæde.

*Christian Bogh,
ansvarshavende redaktør*

Udpluk fra medlemsundersøgelsen

Er du aktiv i naturen i din fritid?

Ja: 88,36 %
Nej: 7,57 %
Ved ikke: 4,07 %

Hvor lang tid bruger du cirka på hvert nummer af Vækst?

0-5 min: 3,74 %
5-10 min: 11,33 %
10-20 min: 24,42 %
20-30 min: 29,21 %
Mere end 30 min: 23,95 %
Ved ikke: 7,36 %

Hvilke naturaktiviteter dyrker du?

Går på jagt: 53,27 %
Fisker: 20,78 %
Samler bær eller svampe: 26,95 %
Er friluftsmenneske: 58,19 %
Rider: 3,15 %
Vandrer eller cykler: 59,57 %

Har du deltaget i nogle af Hedeselskabets medlemsarrangementer?

Ja, flere gange: 24,68 %
Ja, én gang: 15,72 %
Nej, men jeg ville gerne: 40,28 %
Nej, det har ikke min interesse: 7,45 %
Jeg vidste ikke, at der blev afholdt medlemsarrangementer: 5,94 %
Ved ikke: 5,94 %

INDHOLD

04 Hedeselskabets
årsmøde 2015

06 Nye ansigter i
Hedeselskabet

08 Vandets
veje i Vejle

10 Klumme:
Innovation er
nøglen

11 Legatmodtager
om agroøkologi

12 HedeDanmark
i England

14 Portræt af
Søren Hermansen
fra Samsø

18 Det er sommer,
det er sol og
det er...

20 Gyldne strå i
biogas

22 Klimatilpasning i
Marielyst

24 Bæredygtigt
byggeri

28 Studietur til
Kenya

30 Gode medlems-
projekter søges

31 Nyheder fra
datterselskaber

34 Glimt af
Hedeselskabets
historie

VÆKST

Hedeselskabets tidsskrift 2/2015
136. årgang
ISSN: 0109-4947

Redaktion:
Christian Bogh (Ansvarshavende redaktør)
Inge Spliid Bech (Redaktør)

Redaktionskomité:
Sigurd Andersen
Michael Kristensen
Anders Lehmann
Mads Sønnegaard Poulsen

Faste skribenter:
Inge Spliid Bech, redaktør af Vækst,
inbe@hedeselskabet.dk
Michael Kristensen, projektleder i Hedeselskabet,
mick@hedeselskabet.dk

Design: vahl+nikolaisen
Tryk: Strandbygaard Grafisk a/s

Produktionstilrettelæggelse:
Vibeke Højen

Forsidefoto:
Carsten Bundgaard

Vækst udkommer fire gange årligt
og udsendes til medlemmerne.
Medlemskontingent er 200 kr pr år.

Sigtede artikler i Vækst udtrykker
ikke nødvendigvis Hedeselskabets
synspunkter. Gengivelse må kun ske
med angivelse af kilde.

Redaktion:
Hedeselskabet, Klostermarken 12,
Postboks 91, 8800 Viborg
Tlf. 8728 1133

www.tidsskriftetvækst.dk
vækst@hedeselskabet.dk

Kontrolleret oplag
1. juli 2013 - 30. juni 2014: 2.942

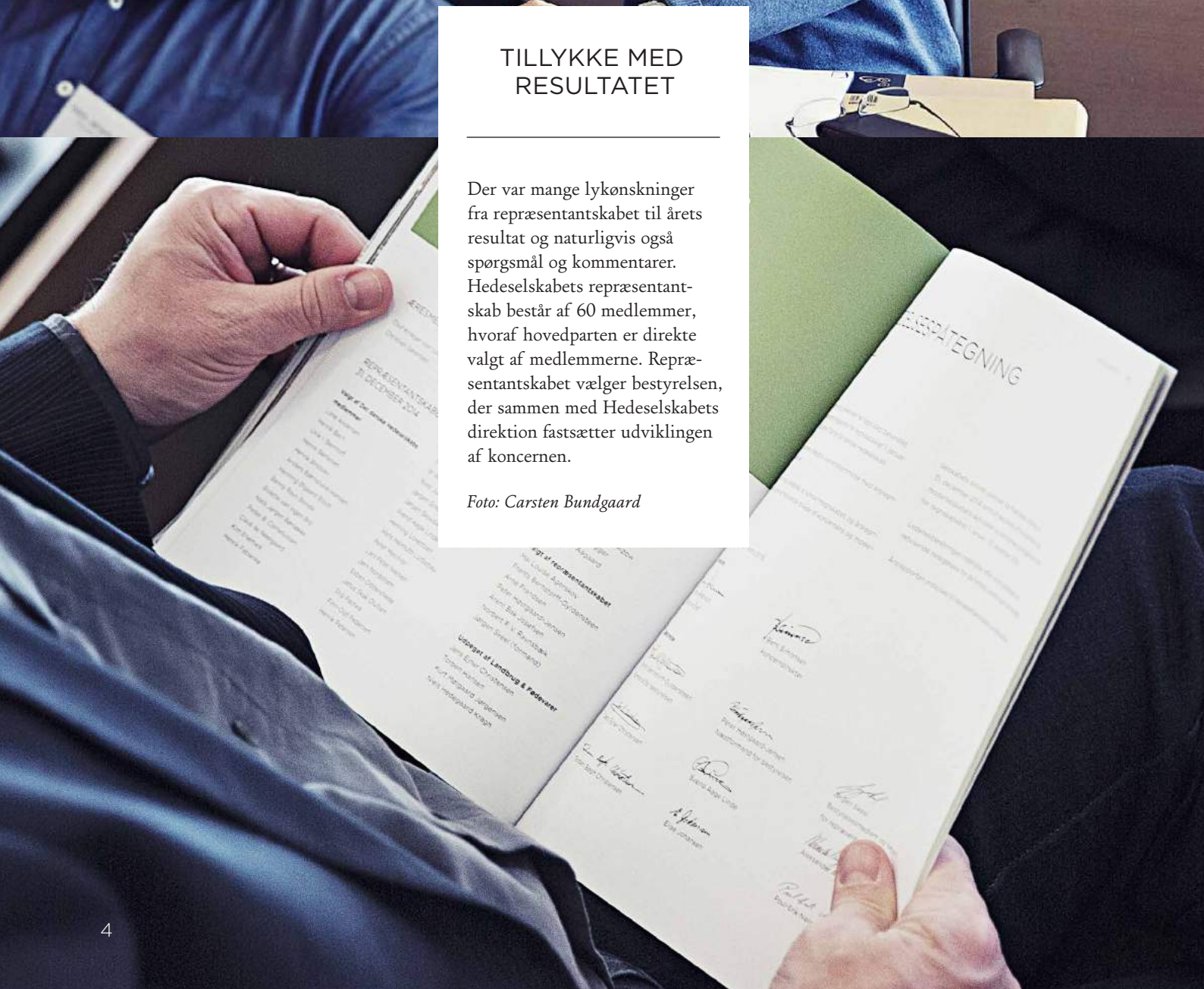

TILLYKKE MED RESULTATET

Der var mange lykønskninger fra repræsentantskabet til årets resultat og naturligvis også spørgsmål og kommentarer. Hedeselskabets repræsentantskab består af 60 medlemmer, hvoraf hovedparten er direkte valgt af medlemmerne. Repræsentantskabet vælger bestyrelsen, der sammen med Hedeselskabets direktion fastsætter udviklingen af koncernen.

Foto: Carsten Bundgaard

Årsmøde 2015

PÅ HEDESELSKABETS ÅRSMØDE PRÆSENTEREDE BESTYRELSESFORMAND FRANTS BERNSTORFF-GYLDENSTEEN OG KONCERN-CHEF LARS JOHANSSON RESULTAT OG STRATEGI. HEDESELSKABET KOM POSITIVT UD AF 2014, OG FORVENTNINGEN FOR 2015 LIGGER I SAMME NIVEAU.

Kun knapt otte måneder før Hedeselskabet fylder 150 år, kan Hedeselskabets bestyrelsesformand se tilbage på et år, hvor der først og fremmest har været fokus på kunderne og udvikling af effektive processer, hvilket har medvirket til, at koncernen kan realisere et resultat før skat på 60,2 millioner kroner mod 1,3 millioner kroner i 2013. Resultatet betegnes således som tilfredsstillende, og det var også den stemning, der gennemsyrede årsmødet.

”Jeg er stolt af at kunne præsentere et godt år for Hedeselskabet. Det viser, at de initiativer, vi påbegyndte sidste år inden for blandt andet et styrket salg og digitalisering, er ved at vinde indpas til gavn for både kunder og forretningen,” siger bestyrelsesformand Frants Bernstorff-Gyldensteen.

Han understreger dog, at der stadig er mulighed for forbedringer, idet der fortsat er enkelte dele af forretningen, som er udfordret af manglende indtjening. Men overordnet giver resultatet mulighed for at give plads til innovationsprojekter og udlodninger, som er altafgørende for Hedeselskabet.

”Årets resultat giver gode muligheder for udvikling af langsigtede innovations-

projekter, som både løser kundernes udfordringer og skaber nye kommercielle muligheder inden for natur, miljø og energi. Netop den langsigtede tankegang er en af styrkerne ved Hedeselskabet, hvor vi gennem vores forening fortsat vil støtte udvalgte projekter og aktiviteter inden for Hedeselskabets formålsparagraf,” siger Frants Bernstorff-Gyldensteen.

EN TILFREDS KONCERN-CHEF

Årsregnskabet glæder også koncernchef Lars Johansson. Resultatet i 2014 betyder blandt andet, at den nettorentebærende gæld er faldet med 76 millioner kroner. Og med mere end 12.000 hektar skov er Hedeselskabet fortsat en betydende skov-ejer. Strategien for fremtiden lægger op til både lønsom, kontrolleret vækst og en internationalisering af Hedeselskabet. Der vil være fokus på fastholdelse af eksisterende kunder og forretning, udvikling af kerneforretning samt øge markedsandele.

”Det er afgørende, at vi fortsat sikrer, at Hedeselskabet er en attraktiv arbejdsplads. Det er jo gennem vores dygtige og kompetente medarbejdere, at resultaterne er skabt og fremadrettet skal skabes. Vi skal ligeledes fastholde det høje service-niveau i vores leverancer til en konkurrencedygtig pris. Det skal blandt andet ske

via udvikling af innovative produkter og digitalisering af en række af vores ydelser. Derved vil vi kunne skabe den differentiering i markedet, som vi skal leve af i fremtiden,” siger Lars Johansson.

2.088,5

Mio. kr.

Hedeselskabets havde i 2014 en nettoomsætning på 2.088,5 mio. kr.

60,2

Mio. kr.

Hedeselskabets opnåede i 2014 et samlet resultat før skat på 60,2 mio. kr.

Nye ansigter

VED HEDESELSKABETS ÅRSMØDE DEN 27. APRIL
OFFENTLIGGJORDE SELSKABET RESULTATET AF
FORÅRETS VALG TIL REPRÆSENTANTSKABET
OG HEDESELSKABETS BESTYRELSE.

”Som ’barn af landbruget’ er jeg optaget af ansvaret for at sikre et samfund, der både nu og for kommende generationer er økonomisk og miljømæssigt bæredygtigt. Hedeselskabet bidrager samfundsmæssigt og kommercielt med stærk viden og høj etik til at fremme netop det. De stærke rødder bærer visionære tanker

rundet af høj faglig viden, etik og en balance mellem at levere professionelle ydelser og et stærkt samfundsendagement. Som medlem af repræsentantskabet ønsker jeg at bidrage med nysgerrighed og kreativitet, der kan føre til nye, spændende initiativer til gavn for kommende generationer.”

Louise Gade
Nyt repræsentantskabsmedlem.
Vicedirektør,
Aarhus Universitet.

Foto: Lars Kruse,
Aarhus Universitet

Steen Neuchs Vedel
Nyt repræsentantskabsmedlem.
Direktør Anlæg
og Fornyelse,
BaneDanmark.

Foto: Klaus Holsting

”Jeg har kendt Hedeselskabet fra barnsben, og jeg ser en unik styrke i historien. Opbygningen og sparring mellem forening og kommercielle aktiviteter repræsenterer en nutidighed, hvor fokus på maksimering af afkast går hånd i hånd med at passe på det samfund, vi alle skal agere i. Jeg er meget ydmyg i forhold til den opgave,

jeg står over for, og jeg håber på at kunne bidrage med mine erfaringer med ledelse af store organisationer. Jeg er sikker på, at Hedeselskabet fortsat vil udvikle sig ved at få en endnu skarpere bundlinje og bidrage til endnu flere gode projekter.”

”Hedeselskabet er en anderledes og spændende organisation med nogle interessante og aktuelle opgaver og projekter. At have et fundament i foreningen bidrager til en høj grad af stabilitet, som jeg ser som en meget stor styrke. Hedeselskabet har og har altid haft evnen til at forny sig og agere i den verden, man er

en del af – ikke mindst inden for miljø og natur. Jeg sidder i en række bestyrelser for blandt andet Nationalpark Thy og Landbrugets Finansieringsbank, og jeg håber at kunne bidrage med min viden inden for landbrug og miljø.”

Niels Jørgen
Pedersen
Nyt suppleringsvalgt medlem af
repræsentantskabet.
Gårdejer.

Foto: Privatfoto

Stig Pastwa
Nyt Bestyrelsesmedlem.
Økonomidirektør
og medlem
af direktionen i
Codan/Trygg-Hansa.

Foto: Sine Fiig

”Jeg ser en god sammenhæng i de ting, Hedeselskabet står for, og det vil jeg gerne bidrage til. Jeg kommer fra serviceverdenen, og jeg har været med til at udvikle og lede andre virksomheder, og den viden vil jeg gerne bringe med ind i udviklingen af Hedeselskabet. Omverdenen flytter sig, og vi skal hele tiden

forbedre vores produkt for kunderne og derigennem skabe gode resultater, der gør Hedeselskabet stærkere. Jeg ser en klar styrke i den lange historie, der er stærkt funderet i det grønne Danmark, og det er med til at give indtryk af soliditet og viden.”

VALG OG GENVALG

Frants Bernstorff-Gyldensteen blev genvalgt som bestyrelsesformand (forgrunden øverste billede), og ny næstformand blev Jørgen Skeel (forrest i baggrunden øverste billede), som ligeledes er repræsentantskabsformand. I foråret 2015 er der afholdt ordinært kredsvalg blandt 24 repræsentanter til repræsentantskabet. Heraf var 22 forslag til genvalg, mens to medlemmer ikke genopstillede. Alle opstillede kandidater blev valgt.

Foto: Carsten Bundgaard

Vejle ved vandet

DET ER SÅ SKØNT AT BO VED VANDET – LIGE INDTIL HIMLEN ÅBNER SIG, OG VANDET FOSSER NED I ÅDALEN OG TRÆNGER IND FRA FJORDEN.

På en dag som i dag, hvor fuglende kvidrer, solen kun delvist bliver overskygget og det hele er lidt forårsidyllisk, er det svært at forestille sig byen stå under vand, men klimasikring er en nødvendighed, når man som i Vejle ligger i Danmarks største kløft og længste ådal. Når de store regnskyl forekommer, vil vandet kun ét sted hen, og det er nedad, og så bliver Vejle lillebror i den kamp. Samtidig kan vandet komme brusende fra fjorden, når vinden går om i øst. Derfor har klimasikring været på programmet de seneste mange år, men hvad der er lige så vigtigt er, at miljøet i midtbyen skal styrkes.

Den historie blev repræsentantskabsmedlemmerne og gæsterne indviet i på årsmødets udflugt, der gik omkring forstaden Bredballe og en vandretur i Vejle Midtby.

Bredballe, der ligger smukt med udsigt til Vejle Fjord, oplevede for år tilbage, at den populære badestrand mistede sit blå flag og popularitet på grund af dårlige vandforhold. Det satte gang i et udviklingsprojekt, hvor landets første kantstensbede blev opført med inspiration fra Portland i USA. I kantstensbedene nedsives regnvandet gennem nogle lag, der filterer vandet. Til pilotprojektet blev der udviklet en filtermuld, som binder de forurenende stoffer, og der under selve bedende er lagt et opsamlingsrør til løbende måling på vandet. Orbicon har medvirket til projektering og udførelse af bedene.

Samtidig blev grundejerne tilbudt selv at håndtere separat-kloakering og dermed få tilslutningsbidraget tilbage. 70 procent valgte den løsning, og stranden ved Bredballe er igen badebar.

KLIMA OG KULTUR

Under gåturen langs Omløbsåen i Vejle Midtby breder duften af nyslået græs sig, da flokken møder HedeDanmark-medarbejdere i fuld gang med nogle af de service- og plejeopgaver, som HedeDanmark løser for Vejle Kommune. HedeDanmark har siden 2011 haft ansvaret for mere en 15 parker i Vejle Midtby, og de vandrende fik en god mulighed for ved selvsyn at se, hvordan servicemedarbejdere angriber opgaverne i parker og omkring åen.

Men det er ikke altid lutter idyl at bo tæt på en å med lave brinker – det vidner sandsække på nogle af grundene langs åerne om. Husejerne er forberedt på, at vandet kommer igen, og det er kommunen også, så derfor arbejdes der nu på en sluseløsning, så det i højere grad er muligt at styre, hvornår og hvor meget vand der er i åen. Men klimasikring må også godt være skønt og kønt.

”Det handler om at lave klimatiltag, foretage gode investeringer, så vi sparer penge på sigt og højne kvaliteten af byrummet. Vi arbejder lige nu på et projekt til 30 millioner kroner, men det er vurderet, at det på sigt vil komme til at koste Vejle Spildevand 73 millioner i andre tiltag, hvis vi ikke sætter ind nu. Samtidig bygger vi et byrum oven på med en visuel fortælling. På den måde forsøger vi at tænke alle aspekter ind, når vi arbejder med klimatiltag,” fortæller Claus Weng Petersen, afdelingsleder i Anlæg og Infrastruktur i Vejle Kommune og rundviser på turen.

KLIMA OG KOMMUNALE OPGAVER

Både HedeDanmark og Orbicon var repræsenteret, da repræsentantskabet og gæster besøgte Vejle i forbindelse med årsmødet. Der var syn for sagen under gåturen gennem midtbyen, hvor forskellige projekter og opgaver blev fremhævet.

Foto: Carsten Bundgaard

Innovation er nøglen – men til hvad?

Ordet innovation bliver brugt ofte og i mange sammenhænge. Lige fra at være redningsplanken for Danmarks fremtid til, hvordan man får midler kan løse den lokale fodboldklubs udfordringer med at få økonomi og praktik til at hænge sammen.

Google giver ikke mindre end 395 millioner svarmuligheder, hvis du søger på ordet. I Hedeselskabet har vi dog en klar idé om, hvad innovation er.

Vi ser innovation som muligheden for at differentiere os fra vores konkurrenter og skabe de bedste løsninger for vores kunder. Det kan lyde lidt diffust, men det er ret enkelt.

Vi bruger tid og kræfter på at udvikle nye løsninger, produkter og services, som kan skabe en bæredygtig forretning. Hedeselskabets datterselskaber arbejder med innovation og forretningsudvikling til dagligt, mens Hedeselskabet som ejer har allokeret ressourcer til at finansiere og udvikle projektideer med lidt større risiko, end vores datterselskaber selv arbejder med.

Dette er en helt unik mulighed, som Hedeselskabet har valgt at satse på.

RISIKO ER VÆSENTLIGT

Netop ordet risiko er væsentligt. Hvis man skal arbejde med innovation er det afgørende, at man tør løbe en risiko. Ikke dumdristigt springe ud i alt med lukkede øjne, men via en grundig research at turde løbe en kalkuleret risiko for at få den helt rigtige løsning på en given udfordring.

Alt for ofte ser vi i markedet innovative projekter dø, inden de får muligheden for at leve. Årsagen er manglende tålmodighed og villighed til at løbe en risiko og satse på det langsigtede. Hvis Enrico Dal-

gas tilbage i 1866 ikke havde turde løbe den risiko og satse på sin innovative idé om at gøre Jyllands hede frugtbar, så havde Danmark set helt anderledes ud i dag.

Vi skal derfor hylde og værne om den innovative proces og idé. Men det skal gøres med omtanke.

Som da vi i Hedeselskabet påbegyndte arbejdet med minivådområder. Et projekt som er en prisbillig og fleksibel metode til at fange næringsstoffer fra markdræn, inden de kommer ud i vandmiljøet. Samtidig skabes værdifulde biotoper til gavn for flora og fauna. Projektet blev påbegyndt i 2008 og er på vej til at blive en del af løsningen på Danmarks kvælstofproblematik.

Undervejs har Hedeselskabet været meget bevidst om risikoen for, at projektet ikke kunne bære i sidste ende, men potentialet er så stort for vores kunder (landmændene) og miljøet, at det har været risikoen værd.

INNOVATION SKAL SKABE VÆRDI FOR KUNDEN

Det er ikke nok, at et innovationsprojekt skaber ny viden. Innovation skal løse kundens udfordringer. Det er nøglen. Og det er typisk også her, det glipper i innovationsprojekter. Man risikerer at fortabe sig i al den nye viden, der bliver tilegnet under processen, så målet om at løse en given udfordring forsvinder i tågen.

At arbejde med innovation er hårdt arbejde. Det kræver både tid og ressourcer, men når løsningen er i hus, og kunden er tilfreds, så er det hele værd. Både for os, kunden og forretningen. Og ikke mindst for samfundet.

Klaus Astrup Nielsen, direktør Strategi & Innovation, Hedeselskabet

Foto: Hedeselskabet

“
 Det er urealistisk at forestille sig, at vi går helt væk fra at eksportere landbrugsvarer.”

Foto: Hedeselskabet

Trine Ørum Schwennesen

Modtager af Edvard og Ane Agerholms Legat, der uddeles til flittige og dygtige bønder, der forstår at arbejde sig fremad.

Hun er ikke 'bonde' i traditionel forstand, men det opvejes af at være flittig og dygtig – og ikke mindst forstår hun at arbejde sig fremad. 30-årige Trine Schwennesen var egentlig i gang med at læse handel og kommunikation, men det kvittede hun til fordel for et forløb på landbrugsskolen og rejseaktiviteter. Her blev ideen, som nok altid har ulmet et sted, for alvor født. Passionen for fødevarer og bæredygtigt landbrug sammenlagt med en samfundsvidenskabelig interesse bragte hende frem til i dag, hvor hun har afleveret sin bachelor 'Potentialet for en agroøkologisk omstilling af det danske fødevarer-system – kan Danmark lære af Cubas eksempel?'. Undervejs modtog hun Edvard og Ane Agerholms Legat til et sommerkursus om agroøkologi i Frankrig.

”Den korte beskrivelse af **agroøkologi** er, at det er et bredt begreb, som blev udbredt i litteraturen i 1970'erne. Det kædes ofte sammen med en alternativ landbrugsmodel, hvor man opererer med lokale og naturligt forekommende ressourcer i både produktion og afsætning for at sikre mere lukkede kredsløb. Det

betyder i praksis brug af naturens egne indbyggede mekanismer i driftsstyringen og afsætning gennem kortere fødevarekæder. Man efterligner så at sige naturlige systemer til gavn for produktionen. Det kræver stor viden og faglighed – egenskaber, som vi har oparbejdet i Danmark.”

”Jeg ser ikke **det konventionelle landbrug** som det store onde. For mig er det tydeligt, at vi i Danmark er stærkt præget af en effektiviseringsdiskurs, som går helt tilbage til 1800-tallet. Det har medført nogle fantastiske ting såsom andelsbevægelser, og den måde landbruget har organiseret sig på. Det var ikke sket, hvis ikke vi havde effektiviseret. Jeg tror dog også på, at vi gennem viden og faglighed kan gøre tingene endnu bedre. Vi står i dag et andet sted, hvor fødevarer-systemet er globaliseret og giver helt andre udfordringer, end vi hidtil har set, som blandt andet skaber økonomiske problemer for mange landmænd. I Danmark har vi viden og velstand, som muliggør at fokusere på andre konkurrenceparametre end volumen, såsom høj dyrevelfærd, miljøskånsomme metoder og bevarelse af kulturarv og tradition i landområderne.”

”Med fra **kurset i Frankrig** fik jeg interessante perspektiver på emnet og ikke mindst en kulturudveksling – der var flere amerikanere på kurset, for hvem agroøkologi var helt fremmed, og det understregede, at vi har nogle stærke

principper på området i Europa. I Sydfrankrig er agroøkologi et stærkt og anerkendt begreb med lokale fødevarekæder og alternative fødevarenetværk, hvor landmændene for eksempel går sammen om en butik i den nærliggende by. De har nogle andre forbrugerpræferencer og er meget stolte over de lokale produkter. Det gav inspiration til min bacheloropgave, hvor jeg har forsøgt at vurdere potentialet for en agroøkologisk landbrugsmodel i Danmark. Cuba er opgavens foregangsbillede, da landet har omstillet til agroøkologi, og det beviser, at det kan lade sig gøre, trods de meget forskellige økonomiske og kulturelle omstændigheder.”

”Som jeg ser det, **skal vi have mod** til at gå ind i det fundamentale og se, hvad landbrugssystemet baserer sig på. Vi skal overveje, om vi kan gøre tingene på en anden, mere intelligent måde, og ikke mindst om ikke vi har forpligtelsen. Jeg giver ikke meget for holdningen om, at økologisk produktion ikke lader sig gøre, hvis vi skal brødføde hele verden. Danmark skal og kan uanset hvad ikke brødføde tredjeverdenslande. Det er urealistisk at forestille sig, at vi går helt væk fra at eksportere landbrugsvarer, da det er dybt forankret i dansk landbrug, men jeg mener, vi i højere grad skal arbejde på at dyrke et kvalitetsbevidst hjemmemarked og have en model, der i endnu højere grad understøtter den bevægelse.”

Den Olympiske Park i det østlige London. Skråningen kan ses fra den nærliggende hovedvej og skaber derfor en del opmærksomhed.
Foto: HedeDanmark.

John Iskov, regionschef i HedeDanmark kigger nærmere på beplantningen i den Olympiske Park i det østlige London.
Foto: HedeDanmark.

HEDEDANMARK HAR SOM LED I PROJEKTET INOPS "INNOVATIONER I ORGANISERINGEN AF DET OFFENTLIGE-PRIVATE SAMSPIL I ET INTERNATIONALT PERSPEKTIV" SENDT EN STUDIEGRUPPE TIL ENGLAND FOR AT HENTE INSPIRATION TIL AT UDVIKLE DET GRØNNE OMRÅDE I DANMARK.

England skønnes at have cirka 20 års længere erfaring med udlistering af offentlige grønne opgaver og samarbejde mellem offentlige og private aktører end Danmark. Formålet med at sende en studiegruppe fra HedeDanmark til England var at søge inspiration – med en antagelse om, at det aktuelle stade for udbud og samarbejde mellem offentlige og private i England kan give et billede af, hvor udviklingen er på vej hen herhjemme.

”Generelt opleves en større modenhed på det britiske marked. Det skyldes formentlig de mange års erfaring med udbud og et større pres på at finde alternative løsninger, som svar på et stigende pres på den offentlige økonomi. Det kommer til udtryk i forhold til, hvordan udbydere, konsulenter og entreprenører oplever og agerer i markedet. Generelt oplevede vi en

forståelse fra de offentlige udbyderes side for, at samarbejdet oftest fungerer bedst, når vilkårene har karakter af markedsøkonomiske frem for politiske,” fortæller John Iskov, regionschef i HedeDanmark.

I England har kommunerne betydeligt større erfaring i udvikling af det offentlige-private samarbejde, end det er tilfældet i Danmark, og studiegruppen oplevede blandt andet, at der er en stærkere kontakt til dem, det rent faktisk handler om. Borgerne.

”Vi hørte om flere eksempler på kontrakter på helt op til 25 år, hvor der er opnået en udpræget tillid mellem bestilleren og entreprenøren. Man har en fælles interesse i at fortælle om succeshistorierne, og på det område kunne vi godt blive stærkere i Danmark. Vi oplever som leverandør, at det fælles ambitionsniveau kunne være højere, så

Danmarks grønne fremtid?

entreprenøren sammen med ordregiver var bedre til at nå mere direkte ud til skatteborgerne, der rent faktisk betaler for ydelserne,” mener Jesper Bavngaard, specialkonsulent i HedeDanmark.

HVAD BORGEREN MENER

Markedet i England har udviklet sig mod en tendens til, at entreprenørerne differentierer sig på andet end prisen og effektivitetsoptimeringer. Det kan være borgerinddragelse og at tage ansvar på et mere overordnet niveau – for eksempel i forbindelse med planlægningsopgaver.

”Generelt oplevede vi, at aktørerne fører en dialog om indholdet i fremtidens kommunale kerneopgaver. Det er ikke tilfældet herhjemme, og der er fortsat et skarpt skel mellem ordregiver og entreprenør, når det kommer til opgaver, som vedrører for eksempel borgerinddragelse. Hvis vi finder en måde på at bløde dette skel op, kan det reducere tid i beslutningsprocessen og give borgeren en bedre service,” mener John Iskov.

Derudover er der stort fokus på at dokumentere trivsel, kvalitet og kundetilfredshed med fokus på borgeren, som er den endelige slutbruger af de offentlige ydelser. Det kunne være afledte effekter på sundhed, motion og mental trivsel, men også mere tekniske effekter på klimasikring og grundvandsikring og lokal forankring og beskæftigelse.

”Et af de mest bemærkelsesværdige indtryk fra turen var, at både ordregiver og entreprenør har en fælles forståelse af, hvem kunden er, og hvor fokus bør ligge i forhold til opfølgning på den indgåede aftale. I et eksempel fra en kontrakt i London indgik ingen tekniske dokumenter, men et fælles mål om at opnå en kundetilfredshed på 95 procent. Det er noget af det, vi gerne vil have, men måske vil en balanceret kombination af tekniske målinger på det udførte arbejde og tilfredshedsmålinger være det bedste værktøj for en værdiskabende dialog mellem ordregiver, leverandør og borger,” fortæller Jesper Bavngaard.

ALTERNATIVE FINANSIERINGSFORMER

I forbindelse med, at det økonomiske pres på kontrakterne er steget i England, er der opstået en ny tendens til, at entreprenøren også bidrager med en indsats i forhold til at skaffe nye og flere midler til kontrakterne. Det foregår primært ved, at entreprenøren er opsøgende og er i tæt samarbejde med bestilleren, når der skal identificeres nye behov for udvikling af parkerne, men også i forhold til at søge om eksterne midler.

”Det er bestemt en innovativ tanke set med danske briller. Det er almindeligt, at danske kommunale ordregivere efterspørger innovativt samarbejde med leverandøren, men det handler oftest om at

skabe større værdi for de samme penge for eksempel gennem incitamentsordninger. Men at udvikle metoder til egentlig ”fund raising”, frivillig arbejdskraft eller medfinansiering set i sammenhæng med kontrakternes løbetid er et spændende udviklingsområde”, siger John Iskov.

Udviklingen inden for udlicitering af park og vejopgaver i England viser, at det er muligt at opnå et mere udbygget samarbejde mellem private leverandører og offentlige ordregivere, end det ses herhjemme i dag.

”Med et langt tættere samarbejde vil vi kunne opnå betydelige besparelser i den samlede serviceydelse og samtidig en mere hensigtsmæssig opgaveløsning, som giver en større oplevelse af kvalitet hos borgerne. Vi kan arbejde endnu tættere sammen med udbyderen om medfinansiering, frivillige indsatser, sociale klausuler, borgerinddragelse, kombination af faglige målinger og tilfredshedsmålinger. Vi har i hvert fald fået inspiration til at være med til at udvikle området i fremtiden,” slutter Jesper Bavngaard.

Læs mere om INOPS, der er støttet af Hedeselskabet og en uddybende version af artiklen på www.bedeselskabet.dk/vaekst. Blandt andet om, hvordan de i England arbejder med sociale klausuler.

Foto: Carsten Bundgaard

Søren fra Samsø

HAN REJSER VERDEN RUNDT OG FORTÆLLER HISTORIEN OM DEN LILLE Ø I KATTEGAT, DER TRODSEDE TYNGDELOVEN OG BLEV ET ENERGIFORBILLEDE. HISTORIEN HANDLER OM FÆLLESSKAB.

Han er blevet kaldt Danmarks svar på Al Gore, energy magician (energitryllekunstner), miljøhelt og miljøprædikant. Ikke alle titler passer den 56-årige indfødte samsing og direktør for Samsø Energiakademi lige godt, men måske er han et eller andet midt i mellem. Eller en blanding af det hele. Søren Hermansen er i hvert fald her, der og alle vegne – fra Japan til USA og i verdenskendte og anerkendte medier. Siden 1998 har han arbejdet med historien om den lille danske ø, der blev et energiforbillede, og hvis man antager, at innovation er lig med handling og udvikling, så er Søren Hermansen og Samsø Energiakademi essensen af det begreb.

Hvert år besøger mere end 5.000 politikere, ambassadører, embedsfolk, journalister, forskere, skoleklasser og privatpersoner fra ind- og udland Samsø.

Bliver du aldrig træt?

”Jo, jeg har faktisk været træt de seneste par år. Jeg har arbejdet med Energiakademiet siden 1998, og jeg er i gang med at finde ud af, hvad jeg skal nu, så jeg ikke bliver den omrejsende prædikant. Jeg har uddelegeret en del af mit arbejde, og når det er muligt, tager de andre ud og repræsenterer øen. Jeg vil blandt andet gerne arbejde for at bringe klimaproblemet tættere på danskerne. Ikke via uddannelse, for vi kan ikke uddanne os til alt, men nok nærmere via dannelse, måske noget a la

en højskole. Vi kan ikke overlade alting til det store system og lovgivning, og det nytter ikke noget, at vi uddanner os til alle svarene, for det fører ikke nødvendigvis til handling. Vi skal genlære praktikker og håndværk. Så selvom jeg har stor tiltro til demokratiet og dem, der skaber rammerne, så skal vi selv være med til at handle, og efter min mening, er det endnu ikke rigtigt lykkes at få klimaudfordringerne bragt helt tæt på folk,” siger han.

INNOVATIONSDRIVKRAFT

Han er på ingen måde arrogant. Der hviler antydningen af et ubevidst smil om hans mund uanset hvem, han bliver interviewet af, og hvor han stiller op. Men han er heller ikke bleg for at konstatere, at der ikke findes mange af hans slags. Dem der 'larmer', handler og med al sandsynlighed kan få diagnosen 'damp' tilføjet cv'et. Faktum er, at han er én af hovedkræfterne bag, at Samsø nu er kendt over det meste af kloden, og han bliver inviteret med alle vegne – fra det Hvide Hus til Hedeselskabets årsmøde. Alle vil vide, hvad det er, de kan derovre på den lille ø mellem Jylland og Sjælland. Det nogen vil kalde Udkantsdanmark.

”Jeg kan virkelig ikke lide det begreb, for det antyder, at vi er et A og et B-hold. Hvornår holdt vi op med at være et fællesskab?”

Fossilfri, energi-ø og bæredygtighed. Det er de temaer og resultatet af det ar-

bejde, folk vil høre om, når han inviteres ud i alle verdens hjørner. Den fortælling får de også, men det han virkelig brænder for – som er grundstenen i det hele – er fællesskabet, og hvad et fællesskab kan opnå.

”Mange bliver enormt fascineret af, at vi har investeret 450 millioner i projektet og en stor del kommer fra borgerne egne lommer, men jeg synes, det er endnu mere fantastisk, at fællesskabet er stået sammen. Hvis vi skal opnå noget, mener jeg, at det er afgørende, at vi genetablerer det lokale ansvar. Jeg oplever mange målsatte kommuner og projekter, hvor der er gode initiativer, og det skal der være endnu mere af. Men hvis fællesskabet skal lykkes, så er det ikke nok med vidtløftige visioner og politiske skåltaler, det skal være realistisk. Og hvis man skal have fællesskabet med, så er det afgørende at gøre klart, hvad den enkelte får ud af det. Da vi gik i gang med dette projekt, så kunne vi ikke bare sælge ideen om vindmøller og lokale varmekærter og forvente, at folk faldt på halen i begejstring. Vi skulle overbevise landmanden, smeden, tømmeren og den almindelige husejer om, at de ville få noget ud af det, og det er hårdt arbejde. Så fællesskabet er enormt besværligt, og det er altid til genforhandling, men hvis det lykkes, så er vi beviset på, at det også er en fantastisk historie,” siger Søren Hermansen.

Søren Hermansen kort fortalt

- Født og opvokset på Samsø.
- Uddannet landmand og har læst tværfaglig miljøstudier ved Aarhus Universitet.
- Overtog som 26-årig farens landbrug, valgte dog at stoppe efter et par år.
- Blev efterskolelærer på Samsø, hvor han lavede bæredygtigheds/selvforsyningsprojekted en anerkendt kok fra Samsø.
- Direktør for Samsø Energiakademi siden 1998, i dag er 12 medarbejdere tilknyttet.
- Gift med Malene, som også arbejder ved Energiakademiet. Sammen har de to voksne børn, som bor i København.
- I 2008 udråbt som årets miljøhelt af det amerikanske tidsskrift Time Magazine.

Historien om Samsø Energiakademi, er en historie med mange facetter, som i bund og grund tager udgangspunkt i en overlevelsesstrategi. Som i mange gode eventyr var der det onde – ikke en skrudtrygget heks eller en ildspyende drage, men en lang række begivenheder, som langsomt stjal arbejdspladser væk fra øen. Samsø blev i 1997 udråbt til Danmarks Vedvarende Energiø. Dog uden en egentlig plan for, hvordan det skulle udmønte sig. Dråben var, da øens slagteri, som ellers kørte ganske fornuftigt, blev lukket i 1999, og 25 års kamp for at bevare de 100 arbejdspladser var tabt. Noget måtte gøres, og det blev begyndelsen på Samsø Energiakademi, der med stædig arbejdsomhed som udgangspunkt begyndte kampen. På bare 10 år blev Samsø selvforsynende, og målet er at være fossilfri i 2030. En lille dansk ø blev et verdenskendt brand.

Men er Samsø virkelig så fantastisk?

”Hvis vi ser isoleret på det, så har vi nok ikke for alvor forandret de basale vilkår. Vi er på mange måder det samme sted, og hvis man ser sådan på det, så er det deprimerende, at vi har arbejdet så hårdt for ikke ret meget. Men vi har skabt et lille håb, et vitaminindsud og stolthed, og i det store billede er det en rigtig god historie. Vi er lykkedes med nogle ting, og vi har skabt et stærkt sammenhold, hvor folk tager et ansvar og ikke bare lader stå til. Det har altid været sådan, at lokalsamfund og øsamfund som vores har skullet kæmpe for tingene, og vi eksisterer lidt i trods, men man kan også sygne hen. Vi har bevist, at det også kan lade sig gøre at overleve,” siger Søren Hermansen.

EJERSKAB ER AFGØRENDE

Men når nu historien om vedvarende energi og det fossilfrie samfund ikke er den vigtigste historie, kan det så lade sig gøre at eksportere fællesskabet? Søren Hermansen forsøger i nogen grad konsulenter, da han ikke mener, man kan købe nogen til at få et projekt eller et fællesskab op at stå.

”Hvis det ikke lykkes, eller hvis der er forhindringer på vejen, så brokker

man sig og peger på konsulenten. Det er vigtigt med 100 procents ejerskab fra deltagerne. Alle skal føle et ansvar for at få det til at lykkes og være villige til at kæmpe for det, også når der opstår problemer. Det er det, vi er lykkedes med,” siger han.

Men du tager jo ud og hjælper kommuner og organisationer. Hvordan undgår du så at blive konsulent-Søren?

”Ja, jeg arbejder også som konsulent, men jeg fortæller ikke folk, hvordan de skal gøre. Jeg laver ikke rapporter eller handleplaner, og jeg afstår fra at være den klogeste. Jeg mener godt, at man kan eksportere det, vi er lykkedes med på et overordnet plan, men innovationen kræver, at man tænker langsigtet og praktisk.”

AT FÅ INNOVATION TIL AT SKE

I marts måned besøgte det hollandske regentpar Danmark og var på tourné med det danske kronprinsepar. De havde blandt andet ønsket at besøge Samsø, og derfor ringede de naturligvis til Søren Hermansen. Jo, han ville gerne tage imod, men det skulle være på hans præmisser. Og sådan er det med Søren. Selv når Kongehuset ringer, så er det ’my way or the highway’. Hele den officielle forsamling skulle for eksempel sidde i en stor rundkreds sammen med 15 lokale nøglepersoner fra Samsøs energiprojekt. De kongelige skulle ikke bare have en rundvisning og en række superlativer om Samsøs fortræffeligheder af direktøren.

”Der sker noget, når man sidder i en cirkel – uden borde imellem sig. Det er en meget ærlig måde at mødes på. Der skabes en kraft, innovation kunne man også kalde det, hvor der er fokus på det, der er inde i cirklen. Vi havde lagt en række brændende spørgsmål op, og så var det de spørgsmål, man bød ind på, og vi lagde alle titler fra os. Det betød, at der var fokus på netop det, og det betød, at alle var aktive. Det var ikke kun i anledning af det kongelige besøg, sådan arbejder vi ofte. Det skal ikke bare være en foredragsholder, der står og bræger. Det handler om at få fællesskabet til at være med,” siger Søren Hermansen.

Det er sommer, det er sol og det er...

SKOVTID

Skoven er som udgangspunkt åben for os alle fra solopgang til solnedgang, men det er stor forskel på, hvordan man skal gebærde sig. I private skove er det for eksempel ikke tilladt at fravige veje og anlagte stier, hvor der i offentlige skove ikke er de samme restriktioner. Spise af naturens råvarer må du også.

”Som udgangspunkt må man samle og spise, hvad man finder i skoven – først på sæsonen kan brændenældsoppe og ramsløgpesto anbefales. I de private skove må man kun tage, hvad der er på og ved anlagte stier og veje, og man må ikke skære af grene og træer, selvom man kan nå dem. Derfor skal man altid høje øje med skiltningen. En anden ting, der er vigtigt at overholde, er hunde i snor, men vi oplever desværre løse hunden som et stigende problem. Alle hundeejere siger, at netop deres hund aldrig løber væk, men det sker jo, og især i dyrenes yngleperiode er det problematisk. Noget andet, som også har en del fokus i medierne, er problematikken omkring mountainbikes, og

der skal man altså holde sig til anlagte ruter. Når man kommer hjem fra skoven, eller ind fra haven, så er det en rigtig god idé at kigge kroppen efter for flåter*, især lyske og armhule,” fortæller Martin Bösselmann, regionschef i HedeDanmark.

HedeDanmark administrerer skove for både private og offentlige ejere. De sørger for hele pakken; at alt bliver plantet og plejet, huse bliver udlejet og træ og flis bliver solgt med videre. HedeDanmark går en travl periode i møde, da 1,7 millioner planter, svarende til 550 hektar, skal i jorden inden sommerferien som følge af stormfald.

- * *Undgå bid – dæk huden og brug knælange støvler, når du færdes i langt græs og lavt buskads.*
- * *Skift tøj, gå i bad og fjern eventuelle flåter, når du kommer hjem. Du kan købe en flåttang på apoteket. Ryst tøjet udenfor.*
- * *Gå til lægen ved influenzalignende symptomer, eller hvis huden omkring et bid forbliver rødt.*

STRANDTID

På stranden vover vi os måske endda i bølgen blå, men vil du være helt sikker på badevandskvaliteten, skal du gå efter det blå flag, som Friluftsrådet tildeler. Alle kommuner har også en badevandsprofil, hvor de skal overholde en række krav, blandt andet risiko for blågrønne alger.

”I badesæsonen kan kommuner indsende vandprøver til os, og på den måde kan vi varsle om opblomstring af blågrønne alger. Som kommune kan man enten være på forkant eller indsende prøven, når der er en reel mistanke. Hvis badevandet er misfarvet, der er skumdannelser eller ildelugtende vand, kan det være et tegn på opblomstring, og man skal blive på land. Opblomstring af blågrøn alge og fytoplankton forekommer særligt i forbindelse med længerevarende perioder med varme og næringsrigt vand, og en opblomstring er oftest meget pludselig. Alger kan producere giftige stoffer, som kan give hovedpine, hudirritationer, feber, kvalme og diarré.”

Heidi Timm, laborant, Miljø og Natur, Orbicon

Naturen til vands ændrer sig som den gør til lands, og det kan blandt andet skyldes invasive arter, som Orbicon er med til at kortlægge.

”Et stort problem herhjemme er stillehavsøsters, der siden 90’erne har invaderet de danske farvande. De lagde ud i Vadehavet, hvor de bygger rev og ændrer økosystemet. De er næsten umulige at komme til livs, og det kan skade mere end gavne at forsøge. Man kan gøre det til en del af fiskerierhvervet, men det er svært at få økonomi i det – først og fremmest fordi man ugentligt skal tage algeprøver for at sikre fødevarer sikkerheden. De har ikke indtaget de indre danske farvande i væsentligt omfang, men vi overvåger deres fremfærd og sammen med Norge og Sverige ser vi på, hvordan vi håndterer problemet. Hvis man er glad for østers, kan man med fordel tage til Vadehavet og plukke dem. Undgå perioden fra maj til sidst i september, hvor der er størst risiko for, at de ellers sunde skaldyr kan medføre alvorlig forgiftning.”

Per Dolmer, seniorrådgiver, Miljø og Natur, Orbicon

Foto: Oliver Brachas

TID TIL EN KONKURRENCE

Sommerferien venter forude – send et foto af din bedste naturoplevelse og deltag i konkurrencen om en god havesaks fra HD2412, HedeDanmarks webshop.

Du skal indsende billedet til vækst@hedeselskabet.dk senest den 1. august. Billedet skal være i høj opløsning (fylde mindst 1 MB).

Vi bringer vinderbilledet i Vækst 3 2015. Vinderen bliver kontaktet direkte.

HAVETID

Er du haveejer, så er du med i gruppen, der altid har noget at tage sig til i sommerhalvåret, og det er bare med at komme i gang med at få has på ukrudtet, før det får has på dig. Det kender HedeDanmark til i vedligehold og drift af grønne områder for offentlige og private virksomheder i hele Danmark og dele af Sverige.

”Som haveejer er det bare med at komme i gang med spaden eller ned på knæ, og man bør bekæmpe invasive arter som pileurt, krybende ranunkel og amerikansk kæmpeboghvede. Bagefter skal man sørge for at destruere ukrudtet på en forsvarlig måde, for ellers fortsætter de med at sprede frø. Som kommune har man pligt til både at registrere og fjerne de invasive arter, og det kan være en opgave, vi håndterer. Der er ikke noget fuldt overblik over invasive arter, men der gøres en stor indsats, for både at registrere og bekæmpe dem. Den seneste, jeg har hørt om, er strandrosen, som er blevet et problem i de store hedeområder i Jylland og truer de hjemhørende arter. Invasive arter er ikke hjemhørende i Danmark, men er typisk indført fra udlandet eller kommet hertil med fugletræk – bjørneklo kommer for eksempel fra Asien, og hyben blev indført som haveplante i 1800-tallet. De er meget hårdføre og breder sig med stor hast, og de vokser simpelthen hen over de andre planter og stjæler lys, vand og næring.”

Men hvordan er det så, man griber haven an, hvis man skal gøre det korrekt?

Det er, der mange meninger om og i bund og grund handler det om smag og behag.

”Beskæring af frugttræer bør man gøre i vinterhalvåret, og det er en god idé at læse op på, hvordan det gøres korrekt. Det kan blive avanceret, men man skal ikke være nervøs for at kaste sig over det, og der sker heller ikke noget ved at beskære i sommerperioden. Græsplænen har godt af gødning et par gange i løbet af sommeren, også hvis man vil undgå mos og ukrudt, men man skal hellere gøde for lidt end for meget. Går der længe mellem, at græsset slås, kan man med fordel rive klumper af græs sammen for at undgå brune pletter. Det siges, at hækken skal klippes inden Sankt Hans, men det er ikke et fagligt krav – hækken er ligeglad, men så har man selvfølgelig noget at lægge på Sankt Hans-bålet. Det er meget forskelligt, hvordan vi holder de grønne områder – det handler om, hvilket udtryk kunden ønsker, om det skal være parklignende udtryk eller bare velholdt. Derfor kan man sagtens opleve ukrudt i områder, vi holder.”

*Søren Lange Andersen, entreprisechef,
HedeDanmark*

Gyldne strå i biogas

Her lugter lidt af, på godt jysk, gylle. Det kommer man ikke rigtig udenom. Men det er også gylle, der skal være med til at løse fremtidens, og nutidens, udfordringer med energiproduktion. Lidt uden for Aarhus Universitetscenter Foulum i nærheden af Viborg ligger et tilhørende forsøgscenter, som forsker i biogas. For to år siden blev et anlæg opstillet, som omdanner store bigballer halm til kompakte briketter, inden de kommer ind i biogasanlægget. Der sker en kemisk ændring i halmens struktur, når den udsættes for denne proces, og det medfører, at halmen opløses i gyllen og ikke flyder oven på, som ellers er problemet. Derudover øges biogasudbyttet betragteligt, og det er der muligheder i. Virksomheden Kinetic Biofuel, som er stiftet af CF Nielsen og Biofuel Technology står sammen med Aarhus Universitet bag forsøget, og de glæder sig over de positive resultater.

”Som vi ser det, kan halm til biogas i industrielle mængder lægge et sikkert fundament under den danske biogasproduktion. Regeringens ønske om at få 50 procent af husdyrgødningen og på sigt 100 procent behandlet i biogasanlæg kan kun opnås på bæredygtig vis ved at bruge halm til at øge gasproduktionen,” mener Torben A. Bonde, direktør for BioFuel Technology A/S.

En vision er at udnytte i alt cirka tre millioner tons halm (cirka halvdelen af den årlige produktion) samt hele landbrugets årlige produktion af husdyrgødning på cirka 30 millioner tons til produktion af biogas. Herved opnås en gasproduktion på cirka 75 petajoule svarende til omtrent 10 procent af det danske energiforbrug og i omegnen af 50 procent af det danske naturgasforbrug.

LOGISTIK

CF Nielsen producerer maskineriet bag forsøget. Direktør for CF Nielsen, Mogens Slot Knudsen, peger på briketteringsmaskinen, der tygger løs på de 500 kg store halmballer, der bliver skubbet ind i den ene ende undervejs omdannes til 75x100 millimeter store briketter, som løber skulder ved skulder på et transportbånd. Forsøgene har kørt med op til 14 procent tørstof i biomassen, der tilføres reaktoren uden problemer med flydelag, men typisk vil man tilsætte 10 procent. Efter 15 dage giver briketteret halm 10 procent højere gasudbytte sammenlignet med ubehandlet halm, og tilsættes 1 procent kalilud, øges gasudbyttet yderligere 10-20 procent. Et biogasanlæg med tilførsel af 100.000 ton gylle kan øge biogasproduktionen fra 2,5 millioner m³ biogas til 6,5 millioner m³ ved tilførsel af 10.000 ton halmbriketter. Det svarer til 250 Nm³ metan pr. ton halm, omsat til lægmandsdansk svarer det til, at man kan køre i bil fra Danmark til Italien tur-retur på to halmballer.

”Det er klart, at der er nogle anlægsomkostninger, og der er flere modeller. Enten kan briketteringsmaskinen stå ved en landmand, hvor én eller flere halmproducenter kan transportere halmen hen for derefter at transportere briketter til biogasanlægget. Man kan køre med 33 ton briketter på en lastbil. Briketteringsanlægget kan også stå i forbindelse med biogasanlægget, og så slipper man for at transportere briketterne men køre dem direkte ind i reaktoren. Det kræver så transport af halmen hen til anlægget, og det forudsætter, at halmproducenten er lokal,” siger Mogens Slot Jensen.

LILLEPUT MED STORE MUSKLER

Henrik Bjarne Møller er seniorforsker ved Institut for Ingeniørvidenskab og leder af forskningen på verdens største biogasanlæg til forskningsformål her på AU Foulum. Han har stået for de praktiske forsøg med halmbriketter.

”For 15 år siden rystede folk på hovedet, når jeg talte om halm i biogas, men i dag er der en meget stor interesse, og når der kommer teknologier, der kan løse udfordringerne, er jeg overbevist om, at branchen gradvist vil tage det til sig. I Danmark må man i dag tilsætte 25 procent majs i biogas, men det bliver udfaset over de kommende år, og så skal vi tilsætte en anden ressource i stedet. Hvert år ligger tonsvis af halm på markerne, som lige så godt kan gå i biogasanlæg. Derfor er teknologier der kan nyttiggøre halm til biogas særdeles interessante for landbruget og biogasbranchen,” siger Henrik Bjarne Møller.

Selvom Danmark på mange måder er en lilleputnation også på dette område, så er vi alligevel langt fremme, når det kommer til forskning i biogas. Her på AU Foulum er 10 personer tilknyttet inklusive ph.d.’er og postdocs, og der bliver produceret mange anerkendte forsøgsresultater og artikler.

”I forhold til Tyskland er vi temmelig små, men vi lykkes alligevel med anerkendt forskning. Vi har i Danmark en lang tradition for at arbejde med biogas, og på trods af vores størrelse, så kan vi alligevel gøre os gældende,” siger Henrik Bjarne Møller.

AT FÅ HALM TIL AT SAMARBEJDE MED GYLLE I BIOGASANLÆG ER IKKE HELT LIGE TIL. DER DANNES OFTEST ET PROBLEMATISK FLYDELAG, MEN DET HAR ET FORSØG FUNDET LØSNINGEN PÅ. HALMEN BLIVER BRIKETERET OG OPLØSES DERFOR HURTIGT - OG ØGER BIOGASUDBYTTET MED OP MOD 30 PROCENT.

Foto: Jesper Rais, Aarhus Universitet

På besøg i vandland

DEN 29. APRIL MØDTES CIRKA 25 INTERESSEREDE FRA FORSYNINGER, KOMMUNER, RÅDGIVERE FOR AT FÅ INSPIRATION OG SE ET AF DE STØRSTE SAMMENHÆNGENDE KLIMATILPASNINGSPROJEKTER I LANDET.

Folk i praktisk tøj samles foran den store, runde etage-bygning, der ligger midt i boligområdet Marielyst i Gladsaxe, der er en del af et stort projekt, der også omfatter Grønnemose-kvarteret, Høje Gladsaxe Park, Gladsaxe Stadion og Vandledningsstien. De er klar til at se et unikt projekt, hvor forsyning, kommune og boligselskab er gået sammen om at klimatilpasse hele området. Per Lorentsen, projektleder i den nordsjællandske forsyningsvirksomhed Nordvand, er rundviser på dagens gå-hjem-møde.

”Marielyst består af 561 boligenheder, og vi har afkoblet 34.000 m² privat grund og 11.000 m² veje. I stedet for at regnvandet, der falder på blandt andet tage og veje, ender i kloakken, bliver det tilbageholdt i søer, render og bassiner og nedsives for at blive til grundvand.” fortæller han.

Deltagerne arbejder med eller studerer alle klimatilpasning og er med i Vand i Byer, et partnerskab mellem kommuner, forsyninger og virksomheder, som vil udvikle teknologier og planlægningsværktøjer til klimatilpasning af danske byer og samtidig udvikle et eksportpotentiale. Som noget nyt har Vand i Byer taget initiativ til gå-hjem-møder til konkrete projekter.

DET BETALER SIG

Turen til Marielyst skal inspirere til alternative løsninger til at håndtere fremtidens regnhændelser.

”Det lykkedes os at komme ned på en pris på 410 kroner pr. m² for at afkoble vandet, og det er cirka det halve af, hvad det koster at lægge nye rør ned. Vi er super tilfredse med, hvad vi har opnået,” fortalte Per Lorentsen.

Dog kræver det meget mere dialog med borgere, mere samarbejde mellem myndigheder og forsyning og flere tilretninger hen ad vejen. Dialogen med borgerne er nødvendig for blandt andet at finde de arealer, som man vil inddrage, og hvilke løsninger, de er interesserede i. Klimatilpasningsløsninger går på tværs af kommunens forvaltninger og kræver blandt andet samarbejde mellem vejmyndighed og teknik- og miljømyndighed. Men når resultatet er godt, og det alt i alt kan betale sig i forhold til traditionelle løsninger, så vil der komme mere af det.

MANGE ERFARINGER

Rikke Høy Eskedal, landskabsarkitekt fra Orbicon forklarer den tekniske baggrund for mange af løsningerne. Noget som mange af deltagerne møder i deres eget arbejde.

”Der er mange lavpraktiske erfaringer i et projekt i denne skala. For eksempel, at vandet mange steder løber ind mod husene. Overskudsgrunden blev nemlig fordelt ud over arealet, dengang husene blev bygget, og det har hævet arealerne. Det betød, at vi skulle flytte mere jord eller lede vandet andre steder hen,” siger Rikke Høy Eskedal.

Man skal også være opmærksom på, at klimatilpasningstiltag sjældent virker med det samme. Der går ofte et halvt til et helt år, før de begynder at virke tilfredsstillende, og tre år før de har fuld nedsvivningseffekt. Så lang tid tager det for naturen at indrette sig, så vandet har fundet nye gange ved hjælp af blandt andet mikroorganismer og orme. Borgerinddragelsen tager også tid. Beboerne havde i dette projekt blandt andet ønsket en sø, og et andet sted ville de gerne bruge plænen til ophold. Derfor blev der gravet faskiner ned i stedet for at lade området oversvømme. Til gengæld er det endt med et attraktivt og grønt område, der bidrager til en øget trivsel.

Forfatter: Mads Sønnegaard Poulsen, kommunikationsansvarlig i Orbicon

GÅ HJEM MØDE

Partnerskabet Vand i Byer har arrangeret dette gå-hjem-møde, hvor deltagerne besøgte Marie-lyst, et stort boligområde under Gladsaxe Almennyttige Andelsforening. Der er store grønne arealer, og klimatilpasningsprojektet har tilføjet render, bede, lavninger og sågar søer til landskabet.

Foto: Orbicon

DET VAR IKKE SÅ LIDT AF ET PRES, VIDENCHEFEN FRA TÆNKETANKEN CONCITO LAGDE PÅ DE 35 KURSISTERS SKULDRE UNDER SIT OPLÆG PÅ DEN FØRSTE DAG PÅ ET UGELANGT SEMINAR. STUDERENDE OG NYUDDANNEDE VAR SAMLET OM ET INITIATIV FOR AT SKABE NETVÆRK OG SÆTTE SKUB I UDVIKLINGEN INDEN FOR BÆREDYGTIGT BYGGERI.

I er jo fremtidens svar på udfordringerne

At seminaret hedder Vinterakademi skal ikke ligge under for, at det lige nu er grønt, lunt og sæson for bare ben. Men faktum er, at det var vinter, da dette eksperiment havde kick-off på et seminar, der blandt andet skulle inspirere studerende og nyuddannede til at give bæredygtig byggeri mod- og medspil i deres fremtidige arbejdsliv. Bag ligger rapporten 'Grøn genanvendelse', som netop konstaterer, at det ser lidt dystert ud med Danmarks grønne visioner, når det kommer til bygningsmassen, som står for 40 procent af det samlede danske energiforbrug – og at godt 10 procent af kontor- og erhvervsbyggeriet står tomt. Samtidig er bygge- og anlægsbranchen ansvarlig for 30 procent af affaldsproduk-

tionen. Der er så at sige noget at arbejde med og ikke mindst noget at hente i bæredygtighedens navn.

Rapporten peger på en række muligheder for at lade renovering og transformation af funktionstømte bygninger bidrage til at mindske bygningsbestandens samlede klimaaftryk. Men det kræver samarbejde, det kræver politisk visioner og så kræver det en branche, der i højere grad tænker holistisk og innovativt og rækker ud til andre fagligheder.

FRA ORD TIL HANDLING

Vera Noldus er forfatter til rapporten 'Grøn genanvendelse', der er skrevet i et såkaldt joint venture med den grønne tænketank CONCITO.

“ Gruppen kan se kompleksiteten i projekter og forstår, at valg har konsekvenser. ”

Vera Noldus, initiativtager

Vera Noldus, initiativtager og projektleder hos Center for Bygningsbevaring (i midten).
Foto: Jonathan Grevsen - Dome of Visions

Da den lå færdig, ønskede de at gøre noget mere og ikke blot konstatere tingenes tilstand. De kontaktede NCC, og sammen udviklede de 'Vinterakademiet; Bæredygtig Renovering og Transformation'.

"Vi fik lyst til at omsætte ord til handling og sammen med NCC, synes vi, det lykkedes. Vi så et behov for at være med til at uddanne næste generation i byggebranchen og give dem kompetencer og videnløft om bæredygtighed i byggeriet - med fokus på det eksisterende byggeri. Samtidig ville vi gerne skabe netværk på tværs af faggrænser. Vi havde en meget engageret gruppe, og det var super spændende at opleve deres syn på det, jeg har arbejdet med så længe," fortæller Vera Noldus, projektleder hos Center for Bygningsbevaring.

Det første seminar var en uge med et væld af oplæg fra arkitekter, bygherrer, grønne institutioner til entreprenører og forvaltning. Der blev diskuteret og provokeret, der blev arbejdet med cases og dannet netværk. Én af oplægsholderne var Jacob Dahl-Hansen, landskabsforvalter hos Orbicon.

"Jeg fortalte om vores tilgang til projekter. Når vi for eksempel samarbejder med en kommune eller et forsynings-selskab, så inviterer vi til et samarbejdsforum, hvor forskellige fagpersoner på tværs af flere afdelinger i kommunen deltager. På den måde får vi etableret et miljø, hvor vi kan snakke sammen på

tværs og forstå hinandens bevæggrunde for projektet. Vi arbejder hele tiden på at blive bedre til at arbejde med bæredygtighed og gøre vores projekter helhedsorienteret," siger Jacob Dahl-Hansen.

Og Jacob Dahl-Hansen kunne også tage noget med fra de spørgelystne kursister.

"De kom med nogle gode spørgsmål til vores holdning til materialevalg i byggeprocessen, og jeg tog det med hjem, at vi kan være mere visionære og mere favnende fra begyndelsen af projekter og i endnu højere grad tænke bæredygtighed ind i materialevalg," siger han.

Og sådan blev både kursister og de mange oplægsholdere klogere. Vera Noldus arbejder på, at dette kun er begyndelsen til mere.

"Vi vil rigtig gerne lave flere seminarer. Selvom det forløb godt, så vil vi i så fald i højere grad inddrage uddannelsesinstitutionerne næste gang og give endnu mere plads til diskussion på tværs, når så mange fagligheder er samlet i et rum," siger hun.

Læs mere

[www.concito.dk/udgivelser/
groen-genanvendelse](http://www.concito.dk/udgivelser/groen-genanvendelse)
www.vinterakademi.dk

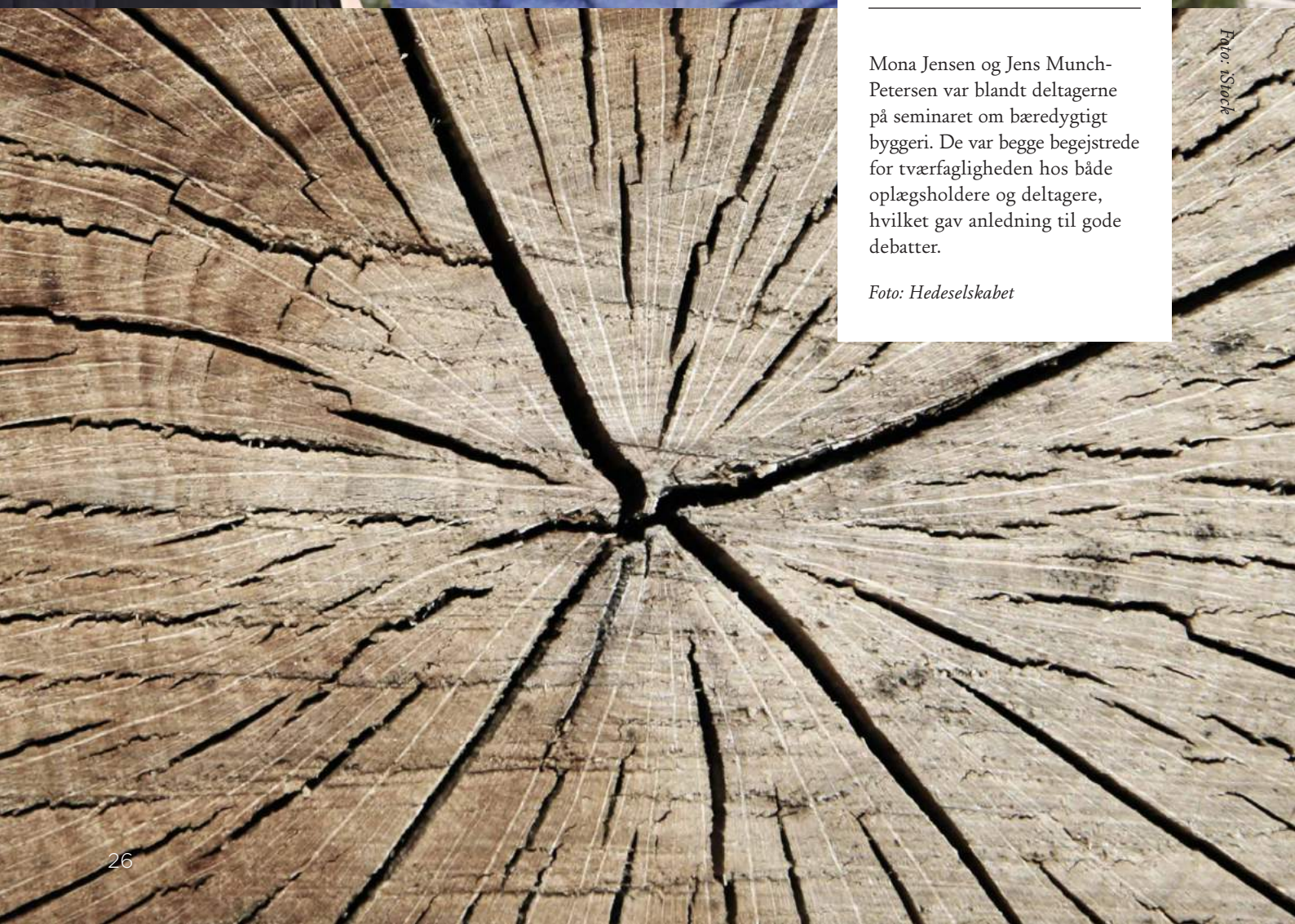
Foto: Hedeselskabet

TVÆRFAGLIG DIALOG OG DISKUSSION

Foto: Støck

Mona Jensen og Jens Munch-Petersen var blandt deltagerne på seminaret om bæredygtigt byggeri. De var begge begejstrede for tværfagligheden hos både oplægsholdere og deltagere, hvilket gav anledning til gode debatter.

Foto: Hedeselskabet

VÆKST HAR TALT MED TO AF KURSISTERNE. HØR HVAD DE FIK MED FRA VINTERAKADEMI.

Mona Jensen

Nyuddannet cand.techn.soc (miljøplanlægger), Roskilde Universitet

Hvorfor er du her?

Jeg synes, det er et super spændende felt, som jeg gerne vil lære mere om. Brugen af byggemateriale er et stort issue med den forurening, der ofte er i byggeprocessen, og her så jeg et nyt perspektiv. Og så er det fedt, at der er folk fra andre faglige retninger, så jeg regner med at hente en masse ny viden og få nye perspektiver.

Hvordan håber du at bidrage i fremtiden?

Jeg vil gerne være med til at ændre på opfattelsen af affald. Heldigvis er det blevet et mere sexet begreb herhjemme, og vi begynder at anskue det som en ressource. Jeg vil gerne være med til at udbrede forståelsen for, at man skal købe med omtanke og tage et ansvar og tænke langsigtet med sine indkøb.

Hvad har været det mest givende?

At få så mange forskellige aktørers syn på bæredygtigt byggeri – både bygherrer, kommuner, arkitekter, designere, materialeudvik-

lere. Det har givet et helhedsbillede, fordi vi fik mulighed for at se, at der ikke er én endegyldig løsning på bæredygtig byggeri.

Hvad har været den største åbaoplevelse?

At blive mindet om hvor meget af CO₂-udslippet, der kommer fra produktion og brug af beton, som globalt set udgør syv procent. Det er en sektor, vi bekvemt overser – når vi taler bæredygtigt byggeri bliver det ofte quick-fix løsninger i form af for eksempel solceller og grønne tage. Vi glemmer ofte, at måden bygger på er enormt miljøskadelig, og på den måde fastholder vi en stor udledning. Vi fik belyst, at det er nødvendigt at tage diskussionen om, at vi bygger vores verden op af materialer, der har højt udslip af drivhusgasser.

Jens Munch-Petersen

Stud. Skov- og Landskabsingeniør, Københavns Universitet

Hvorfor er du her?

Det lød som et nyt, spændende initiativ med fokus på tværfaglighed. Bæredygtigt byggeri er nok lidt skævt som emne med min baggrund, men til gengæld så jeg en mulighed for at få et nyt syn på andre brancher, og brancher som vi sagtens kan komme til at arbejde sammen med. Jeg så også en mulighed for at bruge andre fagområder til at forny mit fag ved at tage udgangspunkt i fælles problemstillinger.

Hvordan håber du at bidrage til fremtiden?

Jeg håber at kunne bidrage med grøn viden om projekter, ikke mindst i processerne og forvaltningen og så i driften efterfølgende. Natur og grønne områder ser godt ud på flotte tegninger, men der er et stykke til, hvordan det fungerer praksis. Vi er som Skov- og Landskabsingeniører stærke til at lede sådanne processer med at holde styr på mange fagligheder og binde dem sammen til en realistisk proces og resultat. Denne egenskab har vi, da vores

fagområde i sig selv er meget tværfagligt, og vi har et rigtig godt kendskab til forvaltningen i Danmark. Derudover finder jeg det interessant at være med til at nedbryde silotankegangen.

Hvad har været det mest givende ved Vinterakademiet?

At få indsigt i tværfaglighed og finde fælles løsninger. Det er spændende at se på, hvordan man bygger klimasikret, og hvordan renovering og transformation ofte er vejen til at spare på ressourcerne. Det er jo rigtig fint at bygge en super energivenlig bygning, men hvis byggeprocessen har været energitung, så er det måske ikke det klogeste i det samlede regnestykke.

Hvad får du lyst til at gå ud og gøre nu?

En del af det, vi har beskæftiget os med, er svært at overføre direkte til vores uddannelse, men arbejdsprocessen og inddragelse af andre fagligheder og vigtigheden af dialog med brugere, vil jeg tage med.

Teplantage med eukalyptus-plantage i baggrunden.
Foto: Casper Sandfeld

Plantageforvalteren (t.v.) og den nyansatte Sydafrikanske maskinteknikker.
I baggrunden ses Østafrikas eneste skovningsmaskinen.
Foto: Casper Sandfeld

Skovfogedhatten af for eukalyptus

På Skov- og Landskabsingeniøruddannelsens fjerde og sidste år er der indlagt en studietur, hvor vi som studerende får mulighed for at udvide vores horisont og få nye perspektiver på faget. Vi valgte Kenya for at blive præsenteret for en skovdrifts- og en naturforvaltningspraksis, vi ikke kendte til, men som bliver ført i store dele af tredje verdenslandene.

En tidlig morgenstund, efter en kenyansk morgenmad (der ikke kan anbefales), holder vores bus i venteposition foran porten til teplantagen Finlays. Selvom klokken kun er lidt i ni, har temperaturen allerede passeret de 30 grader, og de kenyanske sikkerhedsvagter inspicerer bussen og bladrer i deres papirer. Bussens ikke-eksisterende airconditionlæg er afløst af nedrullede ruder, og ventetiden bliver udnyttet til at påsmøre sig den medbragte faktor-50, der er nødvendig for blege danskere her tæt på ækvator. Det kenyanske sikkerhedstjek er pludselig ovre, og vi passerer Finlays bomme.

Tedyrking er på denne egn hvad, man på godt dansk kalder 'big business'. Fra bakketop til bakketop så langt øjet

rækker, er landskabet domineret af lave, tætklippede teplanter. De enorme grønne flader og snorlige rækker er kun brudt af de hårdtarbejdende teplukkeres særegne sjaler, der som farverige sejlbåde driver koordineret rundt på det enorme teocean.

MEGET MERE PÅ MEGET KORTERE TID

Finlays Teplantage har i dansk optik en astronomisk størrelse på hele 10.000 hektar. De 7.000 er temarker, mens de resterende 3.000 hektar består af tætte, velplejede eukalyptusplantager. Plantagerne har en afgørende betydning for den samlede teproduktion, da de primært leverer brænde til de store tørreovne, der bruges til den nyplukkede te.

Vi vidste på forhånd, at eukalyptus vokser en del hurtigere, end hvad vi er vant til, så spørgsmålet om alder melder sig naturligt, da vi står midt i en bevoksning med en træhøjde på godt og vel 20 meter. I Danmark ville bevoksningen være mellem 40 og 60 år afhængig af træarten.

Studieturen til Kenya

Artiklen er skrevet af Jens F. Munch-Petersen på vegne af de Skov- og Landskabsingeniørstuderende fra Hold 15.

Studieturen blev støttet af:

- 15. juni Fonden
- O.H.F og A.J.-E Heilmanns Fond
- Vemmetofte Kloster

NYE PERSPEKTIVER ER AFGØRENDE FOR
 SKOV- OG LANDSKABSINGENIØR-
 STUDERENDES FAGLIGHED, UANSET OM DE
 KAN OVERFØRES DIREKTE TIL DANSK
 PRAKSIS ELLER BLOT FUNGERER SOM
 INSPIRATION. ET HOLD STUDERENDE
 TOG HELT TIL KENYA OG BESØGTE
 FINLAYS TEPLANTAGE, HVOR DE
 NÆSTEN KUNNE SE TRÆERNE GRO.

Vores vært og den plantageansvarlige forklarer, at denne bevoksning blot er fem år. Finlays arbejder ud fra niårige rotationer i deres eukalyptusplantager, hvilket betyder at træerne vokser i ni år, inden de fældes. Den samlede træmasse når efter bare ni år op på hele 750 m³ pr. hektar, hvilket er i omegnen af 40 procent mere end eksempelvis en dansk 60-årig rødgranbevoksning. Ud over denne 40 procents mertilvækst på en sjettedel af tiden, stødskyder eukalyptus. Dette kan efter fældningen udnyttes til at gennemføre hele to yderligere rotationer uden at skulle have omkostninger til nye planter.

ØSTAFRIKAS ENESTE SKOVNINGSMASKINE

Dagens besøg hos Finlays tager os videre i en niårig bevoksning, der er ved at blive fældet. De fleste steder i Kenya og resten af Afrika fældes træer manuelt. Hos Finlays har de forsøgt sig med noget, vi tager som en selvfølgelighed, men som for dem er en innovativ og revolutionerede nyhed. Den plantageansvarlige havde netop overbevist Finlays og investeret i en traditionel svensk skovningsmaskine og udkørselsmaskine, angiveligt som de eneste af den slags i hele Østafrika. Til at implementere maskinerne effektivt i driften, har Finlays ansat en sydafrikansk skovmaskine-tekniker, der har taget det meste af sin uddannelse i Finland. Han forklarer fra sit førerhus på skovningsmaskinen, hvordan han i implementeringsprocessen af de nye maskiner og teknikker har fokus på sikkerhed og uddannelse af de lokale skovarbejdere.

I Danmark kan der normalt fældes 4000-5000 m³ pr. måned med lignende maskiner. Finlays har, efter deres nye investering, en målsætning om at kunne fælde i omegnen af 18.000 m³ pr. måned. Plantageforvalteren forklarer, at de kan opnå dette ved at køre i toholdsskift seks dage om ugen. Denne målsætning var ligesom resten af stedet imponerende og i dansk sammenhæng helt umulig. Hos Finlays er de bevoksninger, der skal fældes typisk 10 hektar eller mere, mens de i Danmark ofte er 2-3 hektar, og skovningsmaskinen hos Finlays kan derfor køre effektivt hele dagen og ugen uden at skulle transporteres til et andet areal.

NYE PERSPEKTIVER PÅ PLANTAGEDRIFT

Samtalerne fortsætter lystigt og passioneret, da bussen triller ud fra Finlays plantage og bumler af sted på de afrikanske jordveje. Vi er alle begejstrede for at have oplevet den ekstreme plantagedrift og eukalyptusbevoksningerne, hvor man næsten kunne se og høre træerne gro. Det er en sær tanke, at man som skovfoged hernede selv kan plante og afdrive bevoksningerne flere gange i sit liv.

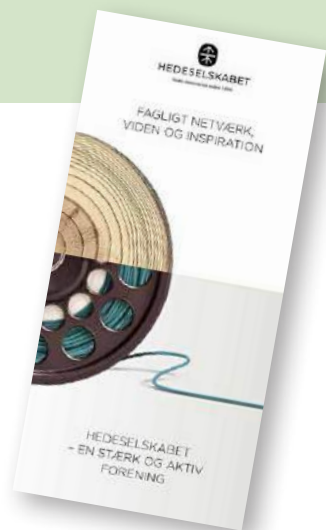
De nye perspektiver bliver diskuteret i de kommende dage. Flere af os taler om den innovative skovningsmaskine og dens ekstremt høje udbytte. Det er muligt at være så effektiv ved at have særlige træartsvalg, flerholdskift og ved at have store arealer udelukkede til biomasseproduktion, der hverken indeholder natur, fortidsminder eller andre hensyn, som vi fra vores skovarealer og dansk dyrkningspraksis er vant til. Perspektiveret til danske energiplantager med for eksempel pil og poppel og et fremtidigt dansk energilandskab med nye store funktionsbestemte arealer til biomasseproduktion var også nærliggende. Hvis et sådant landskab og prioritering en dag bliver virkelighed, kan vi som danske plantagedyrkere hente megen inspiration og dyrkningserfaring fra lande som Kenya.

Danmark er et lille land, og for at være rustet til fremtiden og de nye udfordringer, er vi nødt til at hente inspiration ude fra den store verden. Efter dagens besøg og selvsyn måtte flere af os lette på skovfogedhatten for den imponerende dyrkningspraksis og det høje udbytte i eukalyptus. Om fremtiden for dansk plantagedrift rummer elementer fra Finlays og Kenya vides ikke, men de nye perspektiver rumsterer nok rundt under den kommende skovfogedhat et stykke tid endnu.

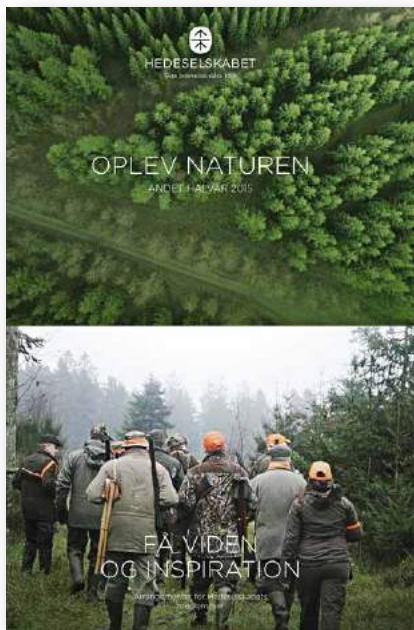
Forfatter: Jens F. Munch-Petersen
 (jens@munch-petersen.dk)

HEDESELSKABET UDDELER IGEN I 2015 100.000 KRONER TIL GODE MEDLEMSPROJEKTER. SØG INDEN 1. OKTOBER OG FÅ MULIGHED FOR EN HÅNDRÆKNING TIL NETOP DIT PROJEKT.

20
x
5 = 100
tusind kr.

Medlemspuljen

Hedeselskabets medlemmer er engagerede i udviklingen af det samfund, de er en del af. Det store engagement vil Hedeseelskabet gerne bakke op om ved at uddele i alt 100.000 kroner fordelt på fem projekter med 20.000 kroner til hvert projekt. Pengene kommer direkte fra overskuddet af Hedeseelskabets kommercielle aktiviteter, og det er netop en af styrkerne ved Hedeseelskabets opbygning – overskuddet ikke går til en stribe aktionærer, men vi kan investere pengene i innovation, gode lokalprojekter og i at gøre Danmark til et bedre sted for fremtidige generationer.

GOD LOKAL FORANKRING

Vores medlemmer har en stor viden om, hvad der foregår af spændende, lokale initiativer rundt om i landet. Den viden

vil vi gerne trække på, så vi sikrer os, at Hedeseelskabet investerer sine midler i de bedst tænkelige projekter. Samtidig håber vi, at Hedeseelskabet med uddelingerne kan være med til at synliggøre den fornemme indsats, der ydes af vores medlemmer til gavn for mange danske lokalsamfund.

SÅDAN SØGER DU

For at være berettiget til støtte skal det pågældende projekt ligge inden for rammerne af Hedeseelskabets formålsparagraf, som du kan finde på Hedeseelskabets hjemmeside. Projektet skal anbefales af ét eller flere medlemmer af Hedeseelskabet, og det skal have en god lokal forankring, som skaber grundlag for et forbedret sammenhold i lokalsamfundet.

Udfyld og indsend ansøgning inden den 1. oktober 2015. Ansøgningsskema rekvireres på projektsansogning@hedeseelskabet.dk eller ved kontakt til Vibeke Højen (tlf. 4037 9147).

Du kan finde flere informationer på www.hedeseelskabet.dk/medlemspuljen, hvor du også kan læse om de medlemsprojekter, der fik del af puljen i 2014.

Vi byder nye medlemmer velkomne

Sammen med dette nummer af Vækst har du modtaget en folder og et aktivitetsprogram for andet halvår af 2015 med en række spændende og unikke oplevelser.

Har du en nabo, et familiemedlem eller en bekendt, som også interesserer sig for natur, miljø og energi, så er du meget velkommen til at aflevere folderen og opfordre til at blive en del af vores forening. Du kan få flere foldere tilsendt ved at sende en mail på info@hedeseelskabet.dk eller ringe til Vibeke Ravn på tlf. 2485 5663.

NYHEDER

HEDEDANMARK LEVERER BEDSTE RESULTAT TIL DATO

Kundetilgang kombineret med forbedret drift og indtjening i både den danske og den internationale forretning er de primære årsager til, at HedeDanmark kan fremvise et årsregnskab med et overskud på 54 millioner kroner før skat for 2014. Resultatet er det bedste til dato, siden selskabet blev udskilt som selvstændigt datterselskab af Hedeselskabet i 2004.

Fremgangen skyldes især, at aktiviteterne inden for skov og på området for Outdoor Facility Service, der udfører pleje og vedligeholdelse af grønne arealer for offentlige og private virksomheder, er kendetegnet ved fortsat kundetilgang, høj aktivitet og øget effektivitet internt og i forhold til kunder. Samtidig har såvel drift som indtjening udviklet sig positivt i de udenlandske selskaber, som alle bidrager positivt til årets resultat.

GODT RESULTAT GIVER ORBICON APPETIT PÅ UDLANDET

Orbicon kommer ud af 2014 med det bedste resultat siden 1998, hvor virksomheden blev udskilt fra Hedeselskabet som selvstændigt selskab. Driftsresultatet på 23 millioner kroner er skabt på baggrund af en organisk vækst på godt 10 procent samt en generel forbedret lønsomhed i driften. Resultatet har medført en egenkapitalforrentning på 27 procent og en afkastningsgrad på 10 procent.

Resultatet giver Orbicon appetit på at ekspandere. Både i Danmark og internationalt. I løbet af 2014 har Orbicon slået sig fast som en markant spiller inden for klimatilpasning og store miljøprojekter, og det er blandt andet nogle af disse erfaringer, som skal eksporteres til udlandet.

Orbicon satser meget på udviklings-samarbejder og har i 2014 både arbejdet med at udvikle en 'klimaflise' til at håndtere de øgede mængder regnvand i byerne. I udviklingssamarbejdet "Vandet fra Landet" er der arbejdet på, hvordan man kan klimatilpasse på landet, før vandet rammer byen, og samtidig skabe ny natur.

HedeDanmarks fremgang kan blandt andet tilskrives aktiviteterne inden for pleje og vedligeholdelse af grønne arealer.

FOTO: MOGENS HOLMGAARD

Orbicon arbejder blandt andet med klimatilpasning som her på Tåsinge Plads, Københavns første klimatilpassede byrum.

FOTO: NICKY BONNE

NYHEDER

STORE MASKINER I EJBY MOSE

Her i foråret har de store entreprenørmaskiner huseret Ejby Mose ved Middelfart med rydning, knusning, flisning, opgravning og hegning, og HedeDanmark udfører de rekreative og naturforbedrende tiltag, som er færdige den 1. juli. Der skal blandt andet opsættes hegn rundt om 26,8 hektar ny afgræsningsjord, ryddes 2,8 hektar opvækst af pil og krat, etableres seks kreaturbroer, bygges 300 meter gangbroer henover sump og vandspejl og omlægges og udbygges to kilometer stier.

Den 1. maj var HedeDanmark færdig med opgaven med de 11 kilometer hegn, så kvæget kunne komme ud og få gang i den naturpleje, som Middelfart Kommune ønsker. Landskabsplanlægger og botaniker Elke Schäfer fra Middelfart Kommune er især begejstret for kvæget: "Afgræsning med kvæg medfører stor variation i græsdekke, med plads til mange og varierede plantearter. Det sikrer også levesteder for insekter som sommerfugle, guldsmede og biller."

HedeDanmark udfører de rekreative og naturforbedrende tiltag i Ejby Mose ved Middelfart.

FOTO: HEDEDANMARK

INDVIELSE AF FOLKESKOV

Den 20. april og med næsten 20 grader var Hadbjerg Borgerforening vært for den officielle indvielse af Hadbjerg Folkeskov under høj sol og blå himmel. HedeDanmark står for plantningen af cirka syv hektar og 30.000 planter, primært bøg og eg, der skal danne en hundeskov og løvskov.

Det er en 38 år gammel drøm for formanden for Hadbjerg Borgerforening, Kurt Rasmussen. For 38 år siden var han med til at lave et skovprojekt for den lille landsby med de cirka 300 husstande. Det lå i skuffen, indtil det blev genoptaget i 2011 og så endelig vedtaget af Favrskov Kommune i 2013. Hadbjerg Folkeskov er blevet til i en nu afsluttet ordning for kommuner og offentlige institutioner, der har kunnet søge midler til skovrejsning.

Til indvielsen kunne de fremmødte plante deres eget frugttræ med navn på, og det skal blive til en frugtland, som alle borgere frit kan benytte. HedeDanmarks plantemaskine gik i gang med at sætte de første træer. I området bliver der også blotlagt en bæk, gravet en sø, bygget tre shelters, et madpakkehus og anlagt en kælkebakke.

Cirka 400 lokale mødte frem til indvielsen, hvor borgmesteren for Favrskov Kommune, Nils Borring, sad på plantemaskinen sammen med de to lokale drivkræfter, Kurt Rasmussen og Ole Pedersen.

Hadbjerg Folkeskov i Favrskov Kommune blev indviet med stor, lokal opbakning. HedeDanmark skal sætte de cirka 30.000 planter i jorden.

FOTO: HEDEDANMARK

BÆREDYGTIGT BYGGERI SKAL STYRKES

Orbicon udfører sammen med Pluss Leadership (managementrådgiver, delvist ejet af Orbicon) et udredningsarbejde for Miljøstyrelsen om bæredygtigt byggeri, kaldet "Tværgående Netværkssamarbejde, økologisk og bæredygtigt byggeri".

Gennem interviews med de fremmeste organisationer inden for bæredygtigt byggeri har projektet kortlagt aktørenes viden og specialer, og hvordan de samarbejder. Resultatet viste, at der er udfordringer på tre områder:

- Der er forskellig opfattelse af den rigtige vej til bæredygtigt byggeri, og begrebsverdenen er ikke ensartet.
- Indsatserne hen mod bæredygtigt byggeri er meget fragmenterede.
- Der mangler viden og overblik over de mange aspekter inden for bæredygtighed i byggeriet.

Der arbejdes nu med at implementere et bredere samarbejde mellem de væsentligste aktører. Pluss Leadership og Orbicon faciliterer en arbejdsgruppe, som i efteråret forventer at komme med anbefalinger til at styrke indsatserne på de tre ovennævnte udfordringer.

Orbicon er en del af et udredningsarbejde for Miljøstyrelsen om bæredygtigt byggeri.

FOTO: ORBICON

MODERNE PLEJECENTER I SILKEBORG

Silkeborg Kommune har netop afholdt licitation på det 235 millioner kroner dyre byggeri af plejecentret Marienlund, og der er stor lokal interesse. 20 af områdets byggefirmaer har valgt at byde på projektet, og den lokale byggebranche står nu til at få tildelt en tredjedel af de 15 fagentrepriser.

Marienlund bliver hjem for 120 ældre og handicappede, og byggeriet omfatter også café og daghjem. Årstiderne Arkitekter har tegnet Marienlund med arkitektfirmaet Entasis og det rådgivende ingeniørfirma Orbicon som underrådgivere. Orbicon leverer alle ingeniørydelser, derudover integreret energidesign, brand, lokal afledning af regnvand (LAR) og klimasikring.

Marienlund bliver i alt 15.000 kvadratmeter og skal være et moderne og nytænkende plejecenter, der kan imødegå fremtidens behov med øje for både beboernes livskvalitet og velfungerende arbejdsforhold for medarbejdere. Byggeriet går efter planen i gang midt i maj og forventes taget i brug 2017.

Et moderne og nytænkende plejecenter skal opføres i Silkeborg. Orbicon er underrådgiver på det 15.000 kvadratmeter store projekt.

ILLUSTRATION: ÅRSTIDERNE ARKITEKTER

XERGI I STÆRK FREMGANG

Langsigtet, strategisk bearbejdning af europæiske markeder og teknologisk innovation bar frugt for Xergis danske biogaseksperter i 2014. Xergi præsterede i 2014 en fremgang i omsætningen på 52 procent, fra 204 millioner kroner i 2013 til 311 millioner kroner sidste år. Samtidig opnåede selskabet et positivt resultat på 15,7 millioner kroner før skat.

En medvirkende årsag til den øgede omsætning i Xergi er, at det danske biogasmarked tog fart i 2014 efter en årrække med stilstand. De tre anlæg er NGF Nature Energy Holsted, -Midtfyn og -Nordfyn, der alle er ved at blive bygget.

I Frankrig afleverede Xergi i 2014 to anlæg og modtog ordrer på to nye biogas-anlæg, hvoraf det ene, Méthalandes, bliver Frankrigs hidtil største. I Storbritannien afsluttede Xergi ligeledes to projekter og modtog ordrer på to nye anlæg. I begge lande er der yderligere ordrer på vej.

Xergi forventer et resultat før skat på 15-20 millioner kroner for 2015.

FOTO: XERGI

Førsteårsgræs fra Gelleruplund Lavmose – kun gødet med Thomasfosfat omkring 1905. Thomasfosfat er kunstgødning, der fås ved finpulverisering af et biprodukt ved slaggen fra thomasprocessen.

Foto: *Hedeselskabet*

“ Hedeselskabet har arbejdet med grøn innovation siden 1866. ”

P. F. Tøttrup

Bønderne

Der har gennem tiderne været afprøvet mange fremgangsmåder for at tilføre jorden den tiltrængte næring. Stenalderbonden omdannede skoven ved Svedjebrug, som er udbredt over hele verden, til landbrugsjord. Man brændte skoven af og udnyttede de næringsstoffer, især kali og fosfor, som asken indeholder. Stenalderbonden kunne derpå opnå nogle få afgrøder, inden et nyt areal måtte afbrændes. De gamle hedeboender kunne anvende samme metode, dog her ved afbrænding af heden og i asken få en sparsom afgrøde.

Hedeselskabets første formålparagraf siger, at hovedformålet er at fremme frugtbarheden af de jyske heder, og at dette skulle ske fortrinsvis ved engvanding og træplantning. Hedeboenderne kendte til engvanding ved brug af strømhjul og enkelte steder ved anlæg af vandingskanal, men kun for det enkelte brug. Hedeselskabet ville have bønderne til at indgå i kanalselskaber, så man ved fælles hjælp kunne vande større engarealer. Ved brug af åvand opnår man ikke blot vanding af

arealet, men også at dette får tilført de i åvandet indeholdte næringsstoffer. Takket være gode overtalelsesevner, lykkedes det at samle lodsejerne – havde blot én sagt nej, kunne det have sat en stopper for hele projektet. Med et øget engareal blev der skabt baggrund for større husdyrhold og dermed større gødningsmængde fra husdyrene, som kunne anvendes på opdyrkede arealer, og med den større produktion også til ny opdyrkede arealer. På den måde udviklede landbruget sig med rådgivning til bønderne fra blandt andet Hedeselskabet. På Herningegnen findes der stadig en enkelt fredet engvandskanal, som fortsat fyldes med vand.

I Hedeselskabets Tidsskrift kunne man tidligt se annoncer om billig anskaffelse af thomasslagge, også kaldet thomasmel, der er et fosforholdigt biprodukt ved stålfremstilling. Hedeselskabet forestod indkøbet i store mængder enten i Tyskland eller England. Storindkøbet gav en mængderabat, som kom bønderne til gode, da selskabet ikke beregnede sig fortjeneste.

INNOVATION ER IKKE KUN FORBEHOLDT DET MODERNE MENNESKE. INNOVATION ER GRUNDEN TIL, AT VI ER, HVOR VI ER I DAG, DET GÆLDER OGSÅ FOR HEDESELSKABET, DER SIDEN 1866 HAR ARBEJDET MED GRØN INNOVATION. DETTE HISTORISKE TILBAGEBLIK ER ET EKSEMPEL PÅ, HVORDAN LANG ERFARING OG VIDEN INDEN FOR GØDNING FØRER TIL UDBRINGNING AF SPILDEVANDSSLAM, I DAG KALDET BIOGØDNING, PÅ HEDEPLANTAGER.

Thomasmel blev anvendt både i landbruget og ved anlæg af skovkulturer. Det sidste helt op til omkring 1980. Annoncerne tilbød også køb af kainit, et kaliholdigt mineral, der blev brudt i miner i Tyskland. Kainitten blev brugt direkte på agerjorden, men blev af selskabet også anbefalet at strø i grebningen i stalden, idet man herved nedsatte ammoniaktabet fra gødningen.

For at gøre kvælstofforsyningen tilstrækkelig og billig anbefalede man anvendelse af kvælstofsamlende planter. Dette burde foretages regelmæssigt, og man anfører følgende planter: rødkløver, gul mundbælg, vikke, lupiner, ærter og hvidkløver. Det bemærkes, at der fandtes kvælstofholdig gødning i handlen. Bedst kendt er chilesalpeter, der er fuglegødning (guano) der ophobes i regnfattige områder i Chile.

Alle de landbrugsfaglige oplysninger er skrevet som en gedigen vejledning for hedeboenderne og sammenfattet i artiklen: "Agerbruget på vore Mosejorde

og Sandjorde i Hedeegnene". Artiklen fra Tidsskriftet blev udgivet særskilt, finansieret af generalkonsul Hendrik Pontoppidan, og blev uddelt gratis til hedeboender.

I 1937 stiftes a/s Jydsk Landvinding, der i moderne hedeopdyrkning udnyttede de videnskabelige forsøgsresultater, der bestod i at lade store plove gå under allaget og bryde det op i brokker og flager til blanding med blegsand og lyngskjold. Hermed opnår man – i forbindelse med senere tilførsel af kalk, fosfor- og kaligødning – at aktivere alens og lyngskjoldens indhold af kvælstof til nytte for kulturplanterne.

I midten af 1970'erne anlagde Hedeselskabet i samarbejde med Herning Kommune verdens første rationelle forsøg med udbringning af spildevandsslam i en mager hedeplantage. Resultatet var det samme, en stigning i tilvæksten på granerne, som ved anvendelse af kunstgødning.

Forfatter: P. F. Tøttrup

Glimt af Hedeselskabets historie

Skovrider P. F. Tøttrup, tidligere medarbejder i Hedeselskabet gennem mange år, har indvilliget i at granske både Hedeselskabets arkiver og sin egen store hukommelse, for at give et indblik i selskabets historie.

OPLEV VORES NYE HJEMMESIDE

Som en del af Hedeseelskabets brandingproces og målet om at opnå et mere moderne udtryk har vi lanceret en ny hjemmeside. Er du medlem, kan du logge ind og finde meget mere viden, du kan få adgang til tidligere eksemplarer af Vækst og du kan tilmelde dig vores arrangementer. Ønsker du at blive medlem, kan du selvfølgelig melde dig ind via hjemmesiden.

FØLG OS PÅ FACEBOOK

På facebook har du mulighed for at komme i direkte dialog med os, du kan læse om Hedeseelskabets daglige arbejde både som forening og forretning – ligesom du kan dele din viden med andre, der har en interesse for natur, miljø og energi.

Find os på www.hedeselskabet.dk og
www.facebook.com/hedeselskabet.dk

Oplevelser for medlemmer

Den 18. juni 2015 er der mulighed for at opleve, hvordan Orbicon arbejder med klimatiltag i hovedstadsområdet, hvor der fremvises eksempler fra Høje Gladsaxe Park og Andelsforeningen Marielyst. Orbicon har landets førende eksperter inden for klimatilpasning, vandhåndtering og borgerinddragelse, og på denne tur kan du opleve, hvordan de arbejder med det i projekter.

Du kan allerede tilmelde dig nu via www.hedeselskabet.dk/oplevelser eller på info@hedeselskabet.dk.

Programmet for andet halvår af 2015 følger med denne udgave af Vækst. Blandt de nye arrangementer er en tur i Dalgas' fodspor, rundvisning på Hofmangsgave, flagermus-tur, besøg i Karlstrup Mose og drivjagt i C. E. Flensborg Plantage.

Tilmelding fra den 2. juni 2015 kl. 8.00, dog først den 16. juni 2015 for drivjagten.